

Çocuk Oyunu

Kuramlar, Tarihsel Süreç ve Gelişimsel Boyutlarıyla
Oyunun Bilimsel Temelleri

Naim ÜNVER

Dr. Naim ÜNVER

ÇOCUK OYUNU

Kuramlar, Tarihsel Süreç ve Gelişimsel Boyutlarıyla Oyunun Bilimsel Temelleri

ISBN 978-625-8516-64-7

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2025, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Aralık 2025, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. No: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: yayinevi@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Anadolu'da "çocuk oyunu" veya "çocuk oynuncağı" kalıpları çoğu zaman mecaz olarak kullanılır ve "kolay iş ya da önem verilecek değerde olmayan iş" anlamlarına gelir. Buradaki mecaz anlam, yetişkinlerin çocukları ve onların yaptıkları işi hafife almalarından mı, yoksa oyunu basit ve boş bir uğraş olarak görmelerinden mi kaynaklanmaktadır, bu meçhul. Oysa ben, bu kitapta sizlere "çocukluğun" insan hayatının en özel, en önemli dönemi olduğunu ve "oyunun" yaşamın her evresinde bize çocukluğumuzu ve anı yaşatacak bir gereklilik olduğunu bilimsel dayanaklar sunarak ispatlamaya çalışacağım.

Kitabın ön adını "Çocuk Oyunu" koymam tam da bu yüzden. Çocuklar kadar oyunu, oyun kadar çocukları ciddiye alıyorum ve her ikisini de önem verilecek değerde buluyorum. Çocukluğuma dair en sevdiğim ve çok net hatırladığım anıların çoğunda "oyun" var. En büyük ablamın bize masallar anlattığı, tekerlemeler söylediği ve oyunlar oynattığı o muhteşem akşamlardan birinde komşumuzun kızı kapıdan "İşiniz gücünüz bir maniniz yoksa, annemler çaya gelecek" dediğinde, annemin "İşimiz gücümüz, bir manimiz yok, müsaidiz. Buyursunlar gelsinler" demesi... Nasıl yok anne? Nasıl, bir manimiz yok? Masal dinliyoruz, tekerleme söylüyoruz, oyun oynuyoruz ya! Nasıl işimiz gücümüz yok anne? Bizim işimiz de gücümüz de oyun...

Oyunu ister hayatın bir parçası, ister hayalin tam ortası ister seçim ister özgürlük ister iş ister rahatlama ister eğlence ister dinlence ister gelişim ister öğrenme olarak görün (ki bu kitapta oyunu böyle gören onlarca düşünür/educator/kuramcı göreceksiniz) fark etmez. Sadece oyunun önemini özümseyin. O zaman bu kitap amacına ulaşmış olacak. Robert Frost'un çok sevdiğim "The Road Not Taken (Gidilmeyen Yol)" şiirinde şu dizeler yer alır; "Bir ormanda yol ikiye ayrıldı / Ben gittim daha az geçilmişinden / ve bütün farkı yaratan bu oldu işte." Seçtiğimiz yol, farkı oluşturacaktır. Ormanda yol ikiye ayrılrsa, ben oyun oynayan çocukların yanına giden yolu seçerdim.

Bu kitapta çok fazla kuram, kuramcı ve görüş okuyacaksınız. Hepsi de çocuk eğitime ve oyun gelişimine değer katmış ustalar. Zaten en iyisi işi ustasından öğrenmektir. Ne de olsa her işi en iyi şekilde yapan bir usta mutlaka vardır. Oyunun ustaları ise çocuklardır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Giriş.....	vii
Teşekkür.....	viii

1. Bölüm: Oyun, Yalnızca Oyun mudur?	1
---	---

2. Bölüm: Oyunlu Gelişim	17
Oyun ve Fiziksel Gelişim.....	22
Oyun ve Sosyal Duygusal Gelişim	28
Oyun ve Bilişsel Gelişim	32

3. Bölüm: Oyun; Kuramcılar Neler Diyor?	39
Klasik Oyun Kuramları	39
Fazla Enerji Kuramı (H. Spencer, F. Schiller)	40
Rahatlama Kuramı (Moritz Lazarus, G. T. W. Partick)	42
Alıştırma Kuramı (Karl Gross)	44
Tekrarlama Kuramı (G. Stanley Hall)	47
Dinamik/Modern Oyun Teorileri ve Kuramcıları	49
Psikanalitik Kuram ve Teorisyenleri	50
Sigmund Freud.....	51
Erik Erikson	52
Anna Freud.....	56
Susan Isaacs	57
Bağlamsal Kuram ve Teorisyei.....	57
L. S. Vygotsky	57
Bilişsel Gelişimsel Kuram ve Teorisyenleri	60
Jerome Bruner	61
Jean Piaget	61
B. Sutton Smith	62
Johan Huizinga	64

4. Bölüm: Oyun Evreleri-Türleri; Farklı Kuramcılar Farklı/Benzer Bakış Açıları	73
Jean Piaget	74
Alıştırma Oyunu.....	75
Sembolik Oyun	77
Kurallı Oyun	78
S. Smilansky.....	81
Fonksiyonel (İşlevsel) Oyun.....	81
Yapı-İnşa (Yapısal) Oyun.....	82
Dramatik Oyun.....	82

Kurallı Oyun	83
M. D. Sheridan	84
Aktif Oyun.....	85
Keşifsel ve Manipülatif Oyun.....	85
Taklit Oyun.....	86
Yapıcı Oyun/Yapılandırıcı Oyun/Ürün Odaklı Oyun	87
Hayali (Rol Yapma) Oyun	87
Kurallı Oyun	88
Bob Hughes.....	89
Sert ve Hırçın Oyun	90
İletişim Oyunu.....	90
Yaratıcı Oyun	90
Derin Oyun	91
Dramatik Oyun.....	92
Keşif Oyunu.....	92
Lokomotor Oyun.....	92
Fantezi Oyunu.....	93
İmgesel/Hayal Gücü Oyunu.....	94
Uсталık/Yeterlik Oyunu	94
Nesne Oyunu	95
Özetleyici Oyun	95
Rol Yapma/Rol Oyunu	95
Sosyal Oyun	96
Sosyo-dramatik Oyun.....	96
Sembolik Oyun	97
Mildred B. Parten	98
Katılımsız (Boş) Davranış.....	99
İzleyici (Seyirci) Davranış	99
Tek Başına (Yalnız) Oyun	100
Paralel Oyun.....	100
Birlikte (İlişkisel) Oyun	101
Kooperatif (İşbirlikli) Oyun.....	101
5. Bölüm: Diğerleri.....	111
Sally C. Hurwitz.....	111
Fergus P. Hughes.....	112
Gregory Bateson	112
Charlotte M. Bühler	114
Helanko.....	115
D. Ellis Berlyne	115
Hutt	115
Epistemik Oyun	115
Ludik (Oyunsal) Oyun	116
Kurallı Oyun	116
Metin And	117

6. Bölüm: Nedir Bu Dijital Oyunlar: Korkmalı mıyız?	125
Dijital Oyun Nedir?.....	125
Dijital Oyun Türleri	126
Risklerden Nasıl Korunmalıyız?	127
 Kaynakça	 134

GİRİŞ

Geçmiş insanlık tarihi ile eşdeğer kabul edilen oyun, çocukluğun en doğal öğrenme yolu ve gelişimin en güçlü destekleyicilerinden biridir. Bir çocuğun dünyayı anlamlandırma biçiminden duygularını düzenlemesine, sosyal ilişkiler kurmasından yaratıcılığını ifade etmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede etkili olan oyun, modern çocuk odaklı eğitiminin merkezinde yer alır.

Bu kitap, oyunun tarihsel kökenlerinden günümüzdeki bilimsel yaklaşımlarına uzanan kapsamlı bir çerçeve sunarak; oyun kuramlarını, oyun evrelerini, oyun türlerini ve oyunun çok yönlü gelişimsel katkılarını sistematik bir bütünlük içinde ele almaktadır. Akademik alanyazına dayanan yapısıyla hem araştırmacılara hem öğretmenlere hem de çocukla çalışan profesyonellere ve ebeveynlere rehberlik etmeyi amaçlayan eser, oyunu yalnızca bir etkinlik değil; çocuğun öğrenme, keşfetme, iletişim kurma ve kendini inşa etme sürecinin temel aracı olarak konumlandırmaktadır.

Takdir edersiniz ki bu kitabı yazarken birçok oyun tanımını okudum. Kimilerini çok beğendim, kimilerini çok teorik, kimilerini de çok şiirsel buldum ve kendi tanımımı yapmaya karar verdim. Bana göre oyun; “Özgür düşünce ve girişimle, kendi iç kurallarını yok saymadan mekânın ve anın ötesine geçilen zekice ve eğlenceli şekilde gerçekleştirilen eylemler bütünüdür.” Bence bu tanımda hem teorik bir boyut hem de şiirsel bir lezzet var. Siz de nasıl bir etki yaratır, şimdilik onu bilemeyeceğim.

Katık etmek, ekmeğin çok, yemeğin az olduğu durumlarda ölçülü yemek anlamına gelen Türkçe bir deyimdir ve bu deyim tutumlulukla ilgili olmaktan ziyade yoksullukla ilişkilidir. Bizim bu kitaptaki yemeğimiz oyun olacak. Elbette oyun denince akla oyuncak, oyun alanı gibi unsurlar da gelir. Onları katık olarak kabul edeceğiz. Edeceğiz ama yemeğimiz çok olduğu için bu kitapta katık işine pek girmeyeceğiz. Baştan sona salt oyunu ve onun etkilerini ele alan bir kitap bu. Çocukken (ve hâlihazırda) bıkıp usanmadan oyun oynayanlar, bu kitabın katıksız bir oyun kitabı olduğunu doya doya hissedecektir. Amacım, herkesin bir an önce oyunun önemi ve gerekliliğini hissetmesine katkı sağlamak. Hadi, başlayalım.